

Hledání nové hudby (1951-1973)

Tvorba druhé poloviny minulého století je další výraznou kapitolou v autorově komentované biografii. Společensky byl Hába rehabilitován v roce 1953²⁶⁶ a od této chvíle se věnoval především skladatelské práci. Tvůrčí snažení pak bylo přerušeno několika významnějšími zahraničními cestami. Vedle Darmstadtu a redakce Südwestfunk v Baden-Badenu navštívil rovněž Libanon (1956), Donaueschingen (1960) a řadu států východního bloku. Ostatně každá z těchto cest byla poznamenána snahou po propagaci, po potvrzení oprávněnosti vlastního uměleckého postoje.

Od počátku padesátých let Hába zkomponoval na čtyřicet děl, převážně komorních skladeb. I když po válce neopustil možnost komponovat v různých tónových systémech a opětovně se vyrovnával s podněty dodekafonie a webernovského serialismu, nebylo toto období obecně spojováno s hledáním žánrové novosti a s návraty, třebaž i opožděnými, avantgardních stylů. Dočasná expanze angažovaného umění po jistou dobu způsobila, že některé představy o celkovém uspořádání díla a jeho funkcích přešly i do následující tvorby. Především na počátku tohoto období komponoval Hába způsobem, jenž směřoval k redukci a zjednodušení. Přes podobná tvrzení však měla tato tendence důkladné kompoziční zázemí. Bez něho, bez tradice předchozích děl a jasných představ o výsledném znějícím tvaru by patrně podobný druh produkce směřoval k banalitám.

Důležitým momentem Hábovy poválečné tvorby je rovněž fakt, že osudy svých děl více než kdy jindy spojoval s vybranými interprety a soubory. Kromě Karla Reinera, Českého noneta a Hábova kvarteta²⁶⁷ se jednalo o klavíristku Emmu Kovárnovou a basklarinetistu Josefa Horáka (společně Due Boemi di Praga), Hábovy houslové skladby hrál Antonín Novák, dalšími interprety byli klavírista Drahomír Toman, působící po roce 1968 v Remscheidu, klavíristka Liza Fuchsová (1913-1977), která žila v Anglii, harfistky Marie Zunová a Marcela Kožíková nebo cimbalistka Kateřina Zlatníková (1939-2013).

Dušan Pandula (1923-2005), houslista Hábova kvarteta, pak v tomto ohledu patří k nejdůležitějším. Po dlouhou dobu povzbuzoval Hábu k čilé kompoziční práci a napomohl tak ke vzniku významného souboru kvartetní literatury. Na jeho pobídku zkomponoval Hába v roce 1950 čtvrttónový *Smyčcový kvartet č. 6* op. 70, který zazněl v premiéře v podání Hábova kvarteta 16. října 1950 v Olomouci. Dílo bylo původně označeno jako *Suita*, jak prozrazuje autograf díla.²⁶⁸ Toto sdělení

Hábovo závěrečné tvůrčí období

Interpreti Hábových skladeb

Dušan Pandula a Hábovy smyčcové kvartety

²⁶⁶ Viz VYSLOUŽIL, Jiří: *Hábas demokratischer Sozialismus*, in: Hudební věda 39, 2002, s. 58-66.

²⁶⁷ Hábovo kvarteto bylo založeno v roce 1945. O deset let později byl soubor přejmenován po českém skladateli Vítězslavu Novákovi na Novákovo kvarteto. Původní složení bylo Libor Hlaváček, Dušan Pandula, Josef Podjukl, Jaroslav Chovanec, od roku 1958 Bohuslav Purger, Dušan Pandula, Josef Podjukl, Jaroslav Chovanec. Po odchodu B. Purgera nastoupil na jeho místo Antonín Novák, dřívější primárius Mařákova kvarteta.

²⁶⁸ Rukopisná kopie díla, Praha, NM-ČMH, S 229/151.

bývá někdy přehlíženo, má však zřejmou výpovědní hodnotu. Jestliže smyčcový kvartet jako hudební útvar je v předchozích Hábových dílech spojován s prokomponovaností a s uplatňováním určitého typu kompozičních postupů, pak průzračnost, zkratkovitost a prostota představují zřetelné vybočení z tohoto úzu. To platí rovněž pro následující díla, *Smyčcový kvartet č. 7* op. 73, *č. 8* op. 76, *č. 9* op. 79 a *č. 10* op. 80. V třívětých skladbách pak autor navazuje na analogická tempová řešení, uplatňovaná již v třicátých letech: tempové schéma *allegro – cantabile* (v různých tempových variantách) – *allegro* se poprvé objevilo již v roce 1937 v *Duu pro dvoje housle* op. 49 a přetrvává až po závěrečný Hábov op. 103.

**Hábovy
smyčcové
kvartety z let
1950-1952**

<i>Smyčcový kvartet č. 6</i> op. 70: <i>Allegro energico – Moderato cantabile – Allegro agitato</i> (durata 8')	dokončen 9. 4. 1950
<i>Smyčcový kvartet č. 7</i> op. 73 (»Vánoční kvartet«): <i>Allegro risoluto – Andante cantabile – Allegro agitato</i> (durata 14'44'')	18. 12. 1950 – 15. 1. 1951
<i>Smyčcový kvartet č. 8</i> op. 76: <i>Allegro risoluto – Allegretto cantabile e gracioso – Allegro agitato e risoluto</i> (durata 9'28'')	dokončen 15. 8. 1951
<i>Smyčcový kvartet č. 9</i> op. 79: <i>Allegro risoluto – Moderato cantabile – Allegro agitato</i> (durata 8'53'')	17. 2. – 11. 5. 1952
<i>Smyčcový kvartet č. 10</i> op. 80: <i>Allegro energico – Andante cantabile – Allegro energico</i> (durata 20'49'')	16. 5. – 11. 9. 1952

**Kompoziční
a stylové
postupy**

Tendence ke zjednodušení se promítá ve zvukově průhlednější sazbě těchto skladeb. Na řadě míst jsou hlasy redukovány oktávovým zdvojením a doplněny paralelním terciovým či sextovým pohybem. Střední věty (*cantabile*) přinášejí plynulé, nesymetricky utvářené melodie s modální charakteristikou a svým založením upomínají na Hábova atematická díla. V krajních větách se naopak objeví přístupná, pravidelně symetricky stavěná témata. Tento prvek je v obou případech natolik nápadný, že může vyvolat dojem přejímání lidových písní. Ve skutečnosti se však přímá citace objeví pouze ve druhé větě *Smyčcového kvartetu* op. 73, nazvaného »Vánoční kvartet«, kde autor použil melodické úryvky vánočních koled *Narodil se Kristus Pán* a *Nesem vám noviny*. *Smyčcový kvartet č. 10* op. 80 v šestinotónové soustavě na tento trend navazuje: druhá věta je stylizována jako variace na moravskou lidovou píseň *Lásko, Bože, lásko*, ve střední a závěrečné větě zazní česká duchovní píseň *Hospodine, pomiluj ny* a *Svatý Václave*.

Z uvedených charakteristik vyplývá, že autorova stylová proměna je doprovázena zálibou v uplatňování citací, jež vstupují do znějícího díla ve formě »předkomponovaného materiálu« a doplňují je o nové významové vrstvy. Těmito postupy se Hába vymezil vůči zvyklostem vlastní meziválečné atematické hudby, kdy citát nebo jednoduše rozpoznatelný melodický útvar poutající pozornost posluchače zbavoval díla původního improvizčního rázu.

1950-1951

V letech 1950-1951 Hába dokončil tři skladby pro dechové nástroje: *Suitu pro fagot* op. 69, *Suitu pro čtyři pozouny* ve čtvrttónové soustavě op. 72 a *Kvartet pro čtyři fagoty* op. 74. Rovněž tyto cykly dokumentují autorovu snahu po oproštění kompoziční stylizace. Příkladem takového řešení může být čtvrttónová *Suita pro čtyři pozouny*, kterou nedlouho po jejím vzniku Hábovi zahráli žáci Pražské

1.

Allegro risoluto

The image shows a page of a musical score for a string quartet. The title is "Allegro risoluto" and it is marked "1.". The score is in 2/4 time. It consists of 10 measures. The notation is complex, with many accidentals and dynamic markings. The first measure is a whole rest. The second measure has a half note. The third measure has a half note with a dynamic marking of *mp*. The fourth measure has a half note with a dynamic marking of *mf*. The fifth measure has a half note with a circled "10" above it. The sixth measure has a half note. The seventh measure has a half note. The eighth measure has a half note. The ninth measure has a half note. The tenth measure has a half note. The score is written for four staves, with the first two staves for the first two instruments and the last two staves for the last two instruments. The key signature has one sharp (F#). The tempo is marked "Allegro risoluto". The dynamics are *mp* and *mf*. There are performance instructions: "cresc. poco a poco" and "decresc. poco a poco".

Obr. 15: Alois Hába, *Smyčcový kvartet č. 9* op. 79 (kat. č. VIII/10), opis partitury, 1952

konzervatoře, k veřejnému provedení došlo až roku 1999 v interpretaci studentského souboru Akademie múzických umění v Praze.²⁶⁹

*Suita pro
čtyři pozouny*

Maestoso

The musical score consists of two systems of staves. The first system shows the beginning of the piece with a *mf* dynamic. The second system continues the piece, marked with *cresc.* and *f*. The notation includes various chords and melodic lines, with some notes tied across measures.

Př. 15: Alois Hába, *Suita pro čtyři pozouny* op. 72, 1. věta

Rytmická redukce, zobrazující vedení hlasů, odkrývá čtvrttónové chromatické útvary, které v protipohybu vrchního a spodních hlasů skladbou prostupují. Místa jejich začátků a závěrů se shodují s nástupem tradičních akordů nebo jejich fragmentů, které tvoří pevné harmonické vazby ([C] es, C, D, G, E, C) Takto nahlíženo, působí chromatický pohyb čtvrttónových akordů jako průběžné harmonie v rámci tradičně utvářeného schématu tonální kadence.

The musical score shows a rhythmic reduction of the first movement. The notation is simplified, focusing on the harmonic structure. The upper voice is marked with *es (i)*, *F (IV)*, *D*, and *G (V)*. The lower voice is marked with *E* and *C (I)*. The score is in 4/4 time and features chromatic movement in the upper voice with a lower voice accompaniment.

Př. 16: Alois Hába, *Suita pro čtyři pozouny* op. 72, 1. věta, rytmická redukce

²⁶⁹ Hábova žačka Blažena Rylek-Staňková zkomponovala v roce 1940 skladbu pro stejné obsazení. Její *Kvartet pro pozouny* byl v premiéře uveden 14. května 1946 na koncertu Pražského jara.